

Л. М. МАСОЛ, Л. С. АРИСТОВА

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Підручник для 7 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

Харків
«СИЦІЯ»
2015

УДК 78(075.3)
ББК 85.31я721
М 31

Дорогі учні!

Під час навчання у школі ви ознайомилися з великою кількістю музичних творів, композиторами та виконавцями. Кожного року ви отримували нові музичні враження, слухали музику, співали пісні, інтерпретували музичні твори, ділилися власними роздумами. Світ музики неосяжний і різноманітний. Адже саме музика може допомогти людині пізнати саму себе і своїх сучасників, зрозуміти переживання інших людей, які жили багато століть назад, а також уявити, якою буде людина майбутнього.

У цьому класі ви ознайомитеся із новаторством у музиці та поміркуєте, яку роль відіграє музика у вашому житті. Підручник допоможе відкрити нові сторони музичного мистецтва, поринути у світ загадкових музичних образів. Допоможуть у цьому відомі композитори та виконавці.

Додаткові рубрики «*Портрет митця*», «*Музичний калейдоскоп*», численні завдання для узагальнення та самостійного пошуку допоможуть вам не тільки розширити коло знань про музику, а й збагатити палітру інформації про художню культуру загалом. На вас чекають поради щодо слухання музики, перегляду фільмів, читання художніх творів, у яких ідеться про відомих композиторів і виконавців, музичні напрями і стилі. А знайдете все це ви в «Бібліотеці», «Фільмотеці» та «Медіатеці», що наприкінці кожної теми.

Сподіваємося, що ви отримаєте справжнє естетичне задоволення від слухання музики і виконання запропонованих пісень.

Тож нехай музика звучить у вашому серці!

З величезною повагою

Автори

Масол Л. М.

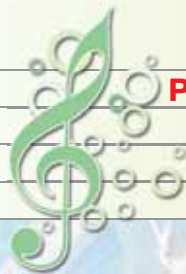
М 31 Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. для загально-освіт. навч. закл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. — Харків : СИЦІЯ, 2015. — 000 с. : іл.

ISBN 978-966-2542-62-2.

УДК 78(075.3)
ББК 85.31я721

© Л. М. Масол, Л. С. Аристова, 2015
© Видавництво «СИЦІЯ», 2015

ISBN 978-966-2542-62-2

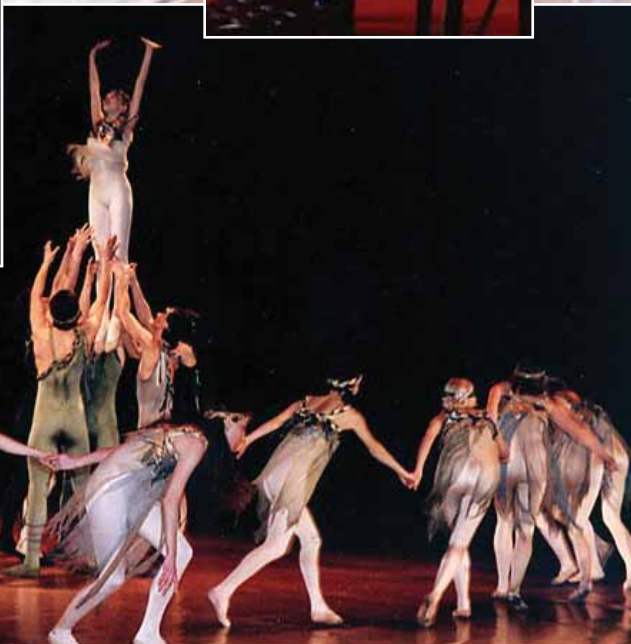
РОЗДІЛ

1

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В НАШОМУ ЖИТТІ

«Ще мільйони слів і мелодій залишились не записаними, ті, які вже від нас давно пішли, ті, що канули у вічність. Що зараз? Зараз приходить нове покоління, якому хочеться зробити щось нове, оригінальне, бо воно думає, що донині ніхто такого не робив. Ці люди думають, що тільки вони здатні це зробити. Ось на такому пориві й живе українська пісня сьогодні...»

Ніна Матвієнко

МУЗИКА КРІЗЬ ВІКИ

Чи замислювалися ви над таємницями музики, яка впливає не тільки на людину, а й на все живе на нашій планеті? Навіщо людині музика? Тільки припустіть, що сталося б, якби зникла вся музика. Чи змогло б жити людство без неї?

Іще давньогрецький філософ Піфагор зауважував, що кожна планета має власну музику, планета «звучить». Музика, а саме — її головні елементи — мелодія і ритм здатні по-різному впливати на емоційний стан людини. Нехай кожен із вас спробує поекспериментувати: коли сумно — увімкнути веселу музику, а якщо весело — сумну. Чи зміниться ваш настрій?

Музика навіть здатна впливати на долю людей: може закликати до боротьби та перемоги, вести за собою, лікувати душевні рани, заспокоювати тощо. У чому ж секрет невичерпної сили музики? Можливо, у тому, як саме вона виражає людські почуття — мовою звуків, ритмів, музичних інтонацій...

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Незадовго до Першої світової війни газети всього світу повідомили про трагічну катастрофу найбільшого на той час міжконтинентального пароплава «Титанік». В океані він не зміг оминати крижану гору — айсберг.

Як виявилось згодом, врятувати вдалося переважно жінок і дітей, та й то не всіх. Раптом люди, охоплені страхом і панікою, побачили, як на верхню палубу вийшли музиканти симфонічного оркестру, який щовечора виконував музику для пасажирів «Титаніку». Музиканти, з інструментами в руках, розсілися в тій самій послідовності, що й на концертах, і заграли...

Заграли Третю симфонію Бетховена — героїчну симфонію героїчного композитора. Симфонію великого музиканта, чиє життя і творчість були насичені невтомною, напруженою боротьбою із жорстокою долею, що спіткала на нього з перших до останніх днів життя, боротьбою з горем, нужденністю, приниженнями і несправедливістю, боротьбою за щастя, радість.

Смертельно поранений «Титанік» гинув повільно, болісно, довго, немов не хотів розлучатися із життям. А сотні людей, приречених разом з ним на загибель, слухали музику Бетховена, яка зміцнювала їхню волю, кожна зіграна нота наповнювала їхні серця мужністю, відволікала від паніки й душевних страждань — від того, що неминуче загрожувало кожному пасажирові в той час на кораблі.

Музика Бетховена звучала доти, поки холодний квітневий океан не накрив палубу разом із музикантами, разом з останніми звуками бетховенської симфонії.

То якою ж могутньою силою має володіти музика, щоб надати людям підтримку в трагічні миті їхнього життя, допомогти їм зберегти душевну рівновагу, людську гідність.

За Д. Кабалевським

Фото музикантів оркестру «Титаніка»

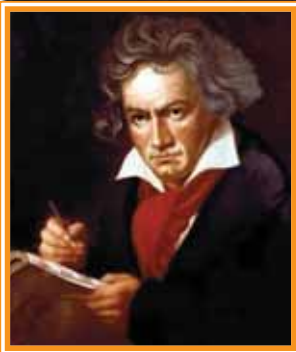

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Людвиг ван Бетховен, **Третя симфонія** (фрагмент).

Що вразило вас у прослуханій музиці? Що відчували, коли слухали цей твір? Запропонуйте власну назву цього твору. Поміркуйте, чому для свого останнього в житті концерту музиканти «Титаніку» обрали саме музику Бетховена. Пригадайте життєвий і творчий шлях композитора, про який вам відомо з уроків музичного мистецтва. За можливості перегляньте фрагмент з останнім концертом з кінофільму «Титанік» (реж. Дж. Камерон, 1997 р.). Поміркуйте, якою силою володіла музика.

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Людвиг ван Бетховен (1770–1827) — відомий німецький композитор. Народився в м. Бонн, у сім'ї тенора придворної капели. З раннього дитинства вчився музики. У 8-річному віці дав свій перший концерт у Кельні, а потім і в інших містах. Через брак грошей у сім'ї Людвиг був змушений вступити на службу вже в 13 років — працював помічником органіста. Тоді й почав створювати музику.

У 1787 р. Бетховен вирушив до Відня (Австрія), де в присутності Моцарта виконував свої твори. Однак стати його учнем Людвигу не вдалося: сімейні обставини змусили юного композитора повернутися в Бонн, щоб піклуватися про молодших братів. Тут він служив в оперному театрі, давав уроки, грав в оркестрі на альті, виступав з концертами.

До Відня Бетховен повернувся прославленим піаністом і визнаним композитором. Він звернув на себе увагу не тільки ідеальною грою, а й вольовим характером. Ось як він написав одному вельможі в запалі: «Князю! Тим, хто ви є, зобов'язані щасливому випадку і походженням; тим, хто є я, зобов'язаний самому собі. Князів є і буде тисячі, Бетховен — тільки один!».

Втрачати слух Бетховен почав дуже рано — у 27-літньому віці, саме тоді він досяг висот популярності. Тоді й виник задум написання Третьої симфонії, що вважається початком нового періоду його творчості.

Упродовж наступних десяти років геній Бетховена розквітнув наповну: композитор створив 5 симфоній, музику до трагедій Гете, оперу «Феделіо», «Крейцерову сонату» і безліч інших творів. Музика Бетховена дієва, активна, передає напружений пульс думки.

Останнє десятиліття життя композитора було затьмарене політичною ситуацією в Австрії й особистими негараздами. Він цілковито втратив слух. Тому вже не наважувався диригувати останньою своєю симфонією — Дев'ятою. Цей твір мав триумфальний успіх, однак Бетховен вже не міг чути овації. Тоді одна із солісток повернула його обличчям до публіки, і композитор побачив оплески!

Я у світі музики: співаю, відчуваю

ЛЕГЕНДА ПРО ПІСНЮ

Музика А. Сердюка

Вірші В. Ковалю

Рухливо, енергійно

1. Жи- ве і-ще в сві-ті від-лу- нок Ле-ген-ди, ста-рої, мов світ, Як
 Бог Ук-ра- ї- ні в да-ру - нок Дав піс-ні ка-ли-но-вий цвіт. З тих
 пір і піс-ні, і ка-ли- на Жи- вуть між лю-дей не-дар-ма: Без
 піс- ні не-ма У-кра-ї - ни, Без піс- ні на-ро-ду не-ма. Без
 2. *Приспів*
 піс - ні на - ро - ду не - ма. Зву - чи, на - ша піс - не вкра-
 їн - ська, зву-чи, Не - сьть те-бе в світ жу-рав - ли - ні клю-чі. Не-
 сьть та-кі муд - рі і ві-щі сло-ва: «По - ки жи-ве піс - ня — Вкра-
 ї - на жи - ва! По - ки жи-ве піс - ня — Вкра - ї - на жи - ва!» 2. Як //
 3. Ле-//

1. Живе іще в світі відлунок
 Легенди, старої, мов світ,
 Як Бог Україні в дарунок
 Дав пісні калиновий цвіт.
 З тих пір і пісні, і калина
 Живуть між людей не дарма:
 Без пісні нема України,
 Без пісні народу нема.

Двічі

Приспів:

Звучи, наша пісню вкраїнська, звучи,
 Несуть тебе в світ журавлині ключі.
 Несуть такі мудрі і віщі слова:
 «Поки живе пісня — Україна жива!»
 «Поки живе пісня — Україна жива!»

2. Як хмарою туги нависне
 І стиснеться серце в журбі.
 Журба переллється у пісню,
 І піснею стане той біль.
 Коли ж прийде радість безкрая,
 П'янка, як весняна вода,
 То й пісня про щастя лунає,
 Весела, дзвінка, молода.

Двічі

Приспів:

3. Летить за моря і кордони,
 Тривожить серця і втіша
 Ця пісня крилата й бездонна,
 Немов українська душа.
 В чужому краю до останку
 Ти молишся нею в журбі,
 А пісня, немов вишиванка,
 Лягає на душу тобі.

Двічі

Приспів:**Я у світі музики: досліджую, дію**

1. Знайдіть в літературі про музичне мистецтво відомості про Третю симфонію Л. Бетховена. Дайте відповідь на запитання: чому композитор назвав свою симфонію «Героїчною»?
2. **За бажанням.** Перегляньте в Інтернеті відеофрагменти впливу музики на тварин і воду. Поміркуйте: у чому виявляється сила музики?
3. **Музичний проект.** «Сучасне життя музики Людвіга ван Бетховена».

Бібліотека:

- Згорж А. Один против судьбы: повесть о жизни Людвиг ван Бетховена / пер. с чеш. — М. : Дет. лит., 1973. — 318 с.
- Фишман Н. Этюды и очерки по бетховениане. — М. : Музыка, 1982. — 264 с.

Фільмотека:

- М/ф «Людвиг ван Бетховен» (реж. В. Петкевич, О. Черкасова, 2007 р.)
- Х/ф «Перепишучи Бетховена» (реж. А. Холланд, 2006 р.)
- «Величне шоу на Землі: Людвиг ван Бетховен» (реж. О. Горовацький, І. Волосяцький, 2011 р.)
- Х/ф «Життя Бетховена» у двох серіях (реж. Б. Галантер, 1978 р.)

Медіатека: Л. ван Бетховен, Третя симфонія

Протягом багатьох років навчання музичному мистецтву ви слухали музику всесвітньо відомого німецького композитора Йоганна Себастьяна Баха. Композитор написав велику кількість музичних творів. І якби вам спало на думку власноруч переписати ноти всіх його творів, на це довелось би витратити декілька десятиліть! Йоганн Себастьян Бах — дійсно геніальний композитор, але за життя він здобув популярність лише як органіст.

Уся музика Баха побудована на *контрапункті*: дві, три, чотири та більше мелодійних ліній звучать водночас, створюючи дивну гармонію. Німецький геній довершив мистецтво *фуги* — дуже складної за формою композиції, яка зазвичай включає чотири музичні партії. Кожна мелодія подібна до інших, але всі вони виконуються в різний проміжок часу.

Збірник фуг і прелюдій «Добре темперований клавір» є взірцем поліфонічної клавірної музики, посібником для виконавців. Бетховен назвав його своєю «музичною Біблією», для Шумана вона була «найкращою граматиною». Серед 48 фуг тут немає схожих між собою, кожен з них вирізняє розмаїття мелодій і настроїв. І хоча вони пов'язані між собою, проте є самостійними творами.

Найвідомішою нині є Токата і фуга ре мінор Й.-С. Баха. Вона звучить не лише в класичному виконанні, а й у різноманітних аранжуваннях, і навіть рок-обробці. Прелюдію ре мінор ви слухали в шостому класі у виконанні Ванди Ландовської та Ванеси Мей. Пригадайте, що вас вразило у творі.

У деяких джерелах можна зустріти різні назви цього твору: Токата ре мінор, або Прелюдія (токата) ре мінор. *Токата* (з італійської «чипати», «штовхати») в сучасному розумінні — це інструментальна п'еса, яка виконується у швидкому темпі.

Прослухайте цей твір у рок-обробці.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Йоганн Себастьян Бах, Токата і фуга ре мінор з I тому ДТК у виконанні Віктора Зінчука на електрогітарі.

Передайте свої враження від твору Й.-С. Баха. Як змінилася музика? Яке виконання сподобалося більше? Чому?

Творчість видатного композитора світу надихнула чималу кількість виконавців й аранжувальників різних часів. Цей твір набув такої популярності, що сучасні музиканти виконують його навіть на склянках, келихах і фужерах. Послухайте фрагмент цього твору у виконанні музиканта Роберта Тісо. Музичний інструмент, на якому він виконує свої твори, називають «скляною арфою» або «кристалофоном». Він являє собою три ряди келихів різного розміру, наповнених різним об'ємом води. Звуки, ніжні й дзвінкі водночас, видобуваються шляхом легкого проведення пальцем по облямівці посуду.

Р. Тісо грає на «кристалофоні»

Йоганн Себастьян Бах, Токата і fuga ре мінор з I тому ДТК у виконанні Роберта Тісо на склянках.

Йоганн Бах часто імпровізував за клавесином на теми відомих пісень, створюючи вишукані й прості сюїти. Ці твори складаються з німецьких (алеманда), французьких (куруанта), іспанських (сарабанда) та англійських (жига) танців.

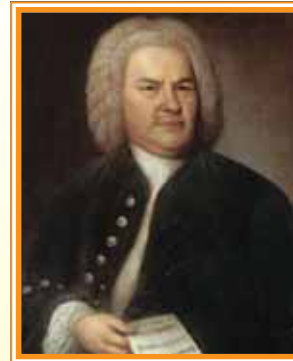
Досить великої популярності набула і світська вокально-інструментальна музика Баха. Композитор написав близько 30 кантат, вокально-інструментальних творів для солістів хору та оркестру. Вони пронизані веселими й життєрадісними інтонаціями, у кожній із них спостерігається гумор автора.

Послухайте уривок з «Кавової кантати» (1732 р.) — дотепної жанрової сценки, у якій буркотливий батько забороняє доньці пити каву — модний на той час напій. Але винахідлива донька дуже легко обходить його заборони.

Йоганн Себастьян Бах, Кавова кантата (фрагмент).

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Йоганн Себастьян Бах (1685–1750) — видатний німецький композитор XVIII ст. Численні обов'язки Баха — придворного композитора, органіста, керівника церковного хору та оркестру, педагога-музиканта — спонукали автора до написання творів, призначених для виконання під час церковних богослужінь, музичних свят, на публічних концертах, вечорах і в придворних салонах.

Одним з улюблених занять Йоганна Себастьяна було відвідування сільських церков, де його не знали, в убранні бідного шкільного вчителя. Він просив у церковного органіста зіграти на органі... Присутніх вражала міць і пишність його гри, а дехто навіть тікав з переляку, вважаючи, що без допомоги нечистої сили звичайна людина не здатна так велично грати.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Проаналізуйте музичну мову Токати і фуґи ре мінор Й.-С. Баха. До якого жанру належить цей твір? Схарактеризуйте образний зміст твору.
2. Поміркуйте, чому в XXI ст. створюють аранжування музики Й.-С. Баха.
3. Знайдіть в Інтернеті музичні аранжування творів Й.-С. Баха. Розкажіть, який твір найбільше сподобався і чому.

Бібліотека:

- *Иссерлис С.* Всякие диковины про Баха и Бетховена, а также про Моцарта, Шумана, Брамса, Стравинского / пер. с англ. Л. Мочаловой. — СПб. : Азбука-классика: Нота Ми, 2004. — 219 с.
- *Семешко А.* Бах і сини. Органні та клавірні твори. — Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. — 64 с.

Фільмотека:

- Т/ф «Вечеря в чотири руки» (реж. М. Козаков, 1999 р.)
- М/ф «Казки старого піаніно. Й.-С. Бах» (сцен. І. Марголіна, 2011 р.)

Медіатека:

- *Й.-С. Бах*, Токата і fuga ре мінор з I тому ДТК (у виконанні Віктора Зінчука на електрогітарі та Роберта Тісо на склянках)
- *Й.-С. Бах*, Кавова кантата (фрагмент)

НАРОДНА ПІСНЯ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

З давніх-давен український народ вирізняється своєю музикальністю. Українська пісня здобула визнання в цілому світі. Народна лірика своїм походженням сягає в глибину століть. За допомогою мовних засобів, художньої уяви та фантазії людина вкладала в мелодії власні спостереження за природою, навколишнім світом, а також емоції та почуття, що вирували в її серці.

«Наймолодшим» різновидом українських народних музично-поетичних творів є *ліричні пісні*. До родинно-побутових належать майже всі пісні про родинне життя, а також ті, що стосуються особистого життя людини (пісні про кохання, жіночу долю, сирітство, гумористичні, колискові, пісні дітей, молоді та дорослих). Лірична побутова пісня присвячена темі сімейно-побутових стосунків.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» у виконанні тріо Маренич.

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Тріо Марéнич — український вокально-інструментальний ансамбль 1970-х рр., до різноманітного репертуару якого входили народні та авторські пісні. Виконавці гурту — Валерій та Антоніна Мареничі (подружня пара) і Світлана (сестра Антоніни), виконували відомі народні пісні у власному аранжуванні.

У 1979 р. вийшла перша платівка гурту. Того ж року ВІА «Тріо Маренич» представляли радянську Україну на Євробаченні із піснями «Ой, у гаю при Дунаю» та «Несе Галя воду». Згодом їм було присвоєно звання заслужених артистів України.

Послухайте виконання української народної пісні «Чом ти не прийшов» Наталією Бучинською — відомою вітчизняною співачкою, народною артисткою України. Співачка виконує пісні українською, російською, вірменською, англійською та французькою мовами. Серед авторів її пісень відомі композитори й поети: Юрій Рибчинський, Руслан Квінта, Володимир Матецький та інші.

Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» у виконанні Наталії Бучинської.

Порівняй виконання пісні тріо Мареничами з виконанням Наталії Бучинської. Чим відрізняється сучасне виконання народної пісні? Що змінилося?

Український рок-фольк гурт «Русичі» виконує народні пісні в різних стилях, з елементами сучасних гармоній і ритмів. Метою їхньої творчої формації є популяризація народної музики, донесення до широкого загалу слухачів великого обсягу музичної творчості, яка сягає своїм корінням у глибоке та сильне своєю енергетикою минуле.

Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» у виконанні рок-фольк-гурту «Русичі».

Як змінилася народна пісня? Яке виконання сподобалося найбільше? Чому?

Я у світі музики: співаю, відчуваю

ЧОМ ТИ НЕ ПРИЙШОВ

Українська народна пісня

Помірно

Чом ти не прий-шов, як мі - сяць зі-йшов? Я те - бе че - ка - ла.

Чи ко - ня не мав, чи стеж-ки не знав, ма - ти не пус - ка - ла.

1. Чом ти не прийшов,
як місяць зійшов?
Я тебе чекала.
Чи коня не мав,
чи стежки не знав,
мати не пускала?

Двічі

2. І коня я мав,
і стежку я знав,
і мати пускала.
Найменша сестра,
бодай не зросла,
сідельце сховала.

Двічі

3. А старша сестра
сідельце знайшла,
коня осідлала.
Поїдь, братику,
до дівчиноньки,
що тебе чекала.

Двічі

4. Тече річенька,
невеличенька.
Скочу — перескочу.
Віддайте мене,
моя матінко,
за кого я схочу.

Двічі

Я у світі музики: досліджую, дію

1. По-сучасному виконайте будь-яку народну пісню, яку вивчали раніше.
2. Послухайте українські народні пісні в сучасному виконанні. Яке виконання сподобалося найбільше?
3. Дослідіть творчий шлях виконавців народних пісень.
4. Ознайомтеся із творчістю відомого українського співака Анатолія Солов'яненка. Послухайте народну пісню «Там, де Ятрань круто в'ється». Поміркуйте, що вирізняє його виконавську манеру.
5. **Музичний проект.** «Сучасне життя української народної пісні», «Пісні мого краю».

Бібліотека:

- Українські народні пісні / упоряд. В. Єсипка. — К. : Техніка, 2003. — 210 с.
- Українські народні пісні. Випуск 2 / ред. Зирянов Я. — К. : Дніпро, 1961. — 399 с.
- Українські народні пісні / ред. Гембер Г. — К. : Музична Україна, 1976. — 148 с.
- Добрий вечір, дівчино : українські народні пісні / упоряд. Цимбал Н. — К. : Музична Україна, 1988. — 224 с.
- Українська пісенна спадщина / ред. Пастушенко А. — К. : ПП «ДМ», 2004. 296 с.

Медіатека:

- Українські народні пісні у виконанні *тріо Маренич*: «Посилала мене мати», «Ой, у гаю при Дунаю», «Несе Галя воду», «Ой, під вишнею...», «Тиша навкруги», «Чом ти не прийшов?»
- Українська народна пісня «Чом ти не прийшов?» у виконанні рок-фольк-гурту «Русичі», *Ніни Кірсо* та гурту «Фрістайл» та в інших виконаннях

Співочий символ країни, берегиня народної пісні, легенда української сцени — усе це про славетну українську співачку Ніну Матвієнко. Українська народна пісня в її виконанні отримала нове життя, зазвучала з новою силою.

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Матвієнко Ніна Митрофанівна (народ. у 1947 р.) — українська співачка, народна артистка України, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка.

Народилася в багатодітній сім'ї. Одна з викладачок інтернату, де навчалася Ніна, порадила дівчинці професійно навчатися співу. У 1966 р. Ніна записалася в студію Українського народного хору ім. Григорія Верьовки, а вже два роки потому стала його солісткою.

Відтоді Ніна Матвієнко веде активну концертну діяльність: з великим успіхом гастролювала в Мексиці, Канаді, США, Чехії, Польщі, Фінляндії, Кореї, Франції, країнах Латинської Америки. Репертуар співачки багатий на народні пісні, серед них — ліричні, гумористичні, пісні-балади, українські пісні XVII–XVIII ст., обрядові. Ніна Матвієнко співпрацює з відомими сучасними композиторами й поетами України: Євгеном Станковичем, Олегом Кивою, Мирославом Скориком та іншими.

Співачка виконала ролі в телестівах: «Маруся Чурай», «Катерина Білокур»; у художніх фільмах: «Солом'яні дзвони», «Пропала грамота»; у радіовиставах, а також озвучила низку науково-популярних, документальних кінофільмів тощо.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Українська народна пісня «**Ой, у вишневому садку**» у виконанні Ніни Матвієнко.

Схарактеризуйте манеру виконання співачки. Що саме вразило в її виконанні? Які пісні у виконанні Ніни Матвієнко ви слухали раніше?

Послухайте українську народну пісню «Ой, у вишневому садку» у виконанні українського гурту «Експрес». Порівняйте цей варіант із виконанням Ніни Матвієнко.

Українська народна пісня «Ой, у вишневому садку» у виконанні гурту «Експрес».

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

«Країна мрій» — міжнародний фестиваль етнічної музики, що проходить на Співочому полі в Києві. Уперше фестиваль відбувся в 2004 році з ініціативи Олега Скрипки — соліста гурту «Воплі Відоплясова» («ВВ»), тому й назва творчого заходу походить від однойменної пісні цього гурту. Час проведення фестивалю збігається з народним святом Івана Купала (кінець червня — початок липня).

Фестиваль нагадує гуляння-ярмарок, упродовж якого (2–5 днів), окрім музичних виступів на основній сцені Співочого поля, відбуваються різноманітні ярмарки, зокрема, виробів ужиткового мистецтва народних майстрів. Тут проходять книжкові ярмарки, майстер-класи народних ремесел, де можна побачити, як виробляються ті чи інші витвори людської фантазії, та навіть взяти участь у них. На фестивалі можна відвідати дитячу галявину, посмакувати стравами етнічної кухні.

«Трипільське коло» — міжнародний екокультурний фестиваль із п'ятирічним циклом. Кожні чотири роки мають назву однієї із стихій природи: Вода, Земля, Вогонь, Повітря, та мають власну мистецьку, освітню, екологічну й соціальну тематику.

Фестиваль «Арт-Поле» — це «поле», де народжуються і втілюються творчі ідеї, які згодом можна побачити на сценах концертних залів, у галереях різних міст і країн. «Арт-Поле» — це більше, ніж подія. Тут поєднуються музика й різні стилі та жанри сучасних складових культури. Кожний учасник знаходить тут можливість по-своєму розповісти про вічне.

Я у світі музики: співаю, відчуваю

БІЛЯ РІЧКИ, БІЛЯ БРОДУ

Українська народна пісня

Рухливо

Бі - ля річ - ки, бі - ля бро - ду,
 На - би-ра - ла дів- ка во - ду. А в ру - ках но -
 -ве ві - дер - це — Дай на - пи - тись, мо - є сер - це,
 Трай да ра - да, трай да ра - да трай. // трай да ра - да трай.

1. Біля річки, біля броду,
 Набирала дівка воду.
 А в руках нове відерце —
 Дай напитись, моє серце,
 Трай да рада...

Двічі

2. Пити довго я не стану,
 Тільки раз на тебе гляну.
 Всю красу твою дівочу
 Зберегти у серці хочу,
 Трай да рада...

Двічі

3. Пий, козаче, не барися,
 Та й на мене не дивися,
 Непогана я дівчина —
 Та у мене є хлопчина,
 Трай да рада...

Двічі

Н. Старовойтова. Козак з дівчиною

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Поміркуйте, яке значення народної пісні в житті сучасної людини.
2. Схарактеризуйте манеру виконання відомих вам співаків та гуртів, які виконують народні пісні.
3. Підготуйте повідомлення про творчість Ніни Матвієнко.
4. Виконайте українську народну пісню «Біля річки, біля броду» з інсценізацією. Під час виконання імпровізуйте танцювальні рухи відповідно до сюжету пісні.
5. Організуйте та проведіть у класі або школі фестиваль української народної пісні «Співацьке коло». Складіть програму фестивалю.
6. **За бажанням.** Знайдіть в Інтернеті інформацію про дитячі музичні фестивалі, зокрема, фольклорної музики. Послухайте чи перегляньте декілька виступів конкурсантів. Чим відрізняється дитяче виконання народних пісень від дорослого? Чим особливі, на вашу думку, спів юного виконавця, репертуар дібраних пісень, власне виступ?

Конкурсанти дитячого фестивалю «Яскрава країна»

Бібліотека:

- Ніна Матвієнко. Ой, виорю нивку широкою. — К. : Український центр народної культури «Музей Івана Гончара», 2003.

Фільмотека:

- Д/ф «Співає Ніна Матвієнко» (1967 р.)
- Д/ф «Русалчин тиждень» (реж. Н. Мотузко, 1990 р.)

Медіатека: українські народні пісні у виконанні Ніни Матвієнко («Ой, роду наш красний», «Висока верба», «Ішло дівча лучками», «Прилетіла перепілонька»)

СУЧАСНЕ ЖИТТЯ ТАНЦЮ

Хореографічне мистецтво існує з найдавніших часів. Культурні, трудові, мисливські та інші обряди супроводжувалися не тільки грою на музичних інструментах і співом, а й танцями. Розгорнуті танцювальні вистави, нерідко пов'язані з релігійними церемоніями, існували в Стародавньому Єгипті, Індії, Китаї, Вірменії, Греції, Римі та інших країнах.

Танець — форма хореографічного мистецтва, художні образи якої створюються рухами й положеннями тіла людини.

Сучасний танець (contemporary dance) — танцювальний напрям, який включає танцювальні техніки і стилі ХХ — початку ХХІ ст., що сформувалися на основі американського та європейського танців модерн і постмодерн.

Сучасний танець вирізняється яскравістю емоцій, різкими змінами настрою, і загалом вважається, що він, як і пісня, з усіх видів мистецтва чи не найшвидше «реагує» на зміни у світі, в суспільстві зокрема. Часто, зароджуючись на вуличних або клубних помостах, танцювальні напрями інтегрувалися на професійні сцени естради, концерт-холів. Сучасна хореографія — це невід'ємна частина багатьох слов'янських концертних програм та конкурсів. Так, із піснею «Дикі танці» українська співачка Руслана Лижичко здобула перемогу на міжнародному пісенному конкурсі «Євробачення-2004».

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Руслана Лижичко «Дикі танці» (відеокліп), «Аркан».

Схарактеризуйте стиль виконання співачки. Що вас вразило в цих пісенно-хореографічних номерах?

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Руслана (справжнє ім'я **Лижичко Руслана Степанівна**) — українська співачка, диригент. Народилася в 1973 р. у Львові. Навчалася на диригентському відділенні Львівської консерваторії ім. М. Лисенка.

У 1993 р. Руслана перемогла на Всеукраїнському фестивалі сучасної і популярної музики «Червона рута». А в 1998 р. випустила свій дебютний альбом «Дзвінкий вітер», на який отримала позитивні відгуки критиків.

За рік співачка випустила диск «Останнє Різдво 90-х», до якого увійшли народні й авторські різдвяні твори в оригінальних інструментальних аранжуваннях. Тематику Різдва Руслана розвинула й у наступній своїй студійній роботі «Добрий вечір тобі...» (2003 р.).

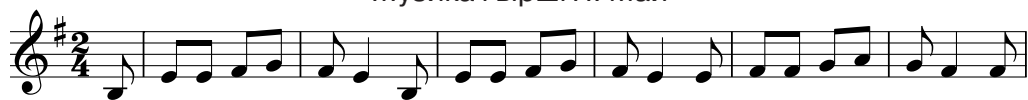
Руслана активно поєднує у своїй музиці мотиви гуцульських мелодій, насичених звучанням українських народних інструментів, із сучасними танцювальними ритмами. Її експерименти відобразилися в платівці «Дикі танці» (2003 р.), наклад якої склав 500 000 примірників. Із англійською версією пісні «Wild Dances» Руслана перемогла в 2004 р. на конкурсі пісні «Євробачення», за що українці віддячили співачці званням народної артистки України.

Я у світі музики: співаю, відчуваю

НА НАШІЙ УКРАЇНІ

Музика і вірші Н. Май

На на-шій Ук-ра - ї - ні і не-бо го-лу - бі - ше, На на-шій Ук-ра - ї - ні і

сон-це на теп-ло, на на-шій Ук-ра - ї - ні дів - ча-та най-ми-лі-ші, на

на-шій Ук-ра - ї - ні і піс-ня на доб - ро. У са-ду ка-ли - на, на

став-ку вер - ба, Піс-ня жу-рав-ли - на — ра-дість і жур - ба,

Со-няч-на до - ли - на, стеж - ка в спо-ри- шах, І спі-ва пта-ши - на, як

мо-я ду - ша! І спі-ва пта-ши-на, як мо-я ду - ша!

1. На нашій Україні і небо голубіше,
На нашій Україні і сонце на тепло,
На нашій Україні дівчата наймиліші,
На нашій Україні і пісня на добро.

Приспів.

У саду калина, на ставку верба,
Пісня журавлина — радість і журба,
Сонячна долина, стежка в споришах,
І співа пташина, як моя душа! (Двічі)

2. На нашій Україні і зорі найрясніші
І хата біла-біла, неначе у вінку.
На нашій Україні молитва найсвятіша
І пісня солов'їна в вишневому садку.

Приспів.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. **За бажанням.** Дослідіть, які танцювальні техніки і стилі використовують у сучасних танцях.
2. Віднайдіть в Інтернеті інформацію про українські танцювальні конкурси та фестивалі. Які танці на них представлені?

Бібліотека:

- Шистко О. Українські танці — Вид-во: Soft Academy, 2007. — 265 с.

Фільмотека:

- Т/ф «Балетні тувельки» (реж. Сандра Голдбахер, 2007 р.)
- Х/ф «Біллі Елліот» (реж. Стівен Долдрі, 2000 р.)
- Х/ф «Мій тато — Баришніков» (реж. Д. Поволоцький, М. Другой, 2011 р.)

Медіатека: Руслана «Дикі танці», «Аркан», «Край», «Давай, грай!»

II

Одним із найцікавіших народних танців є *танго*, яке виникло в Аргентині. У минулому танго танцювали чоловіки, щоб здобути прихильність жінок, та згодом танець почали виконувати в парі. Музика танго вирізняється енергійним і чітким ритмом, а власне танець відображає складні взаємовідносини між закоханими, їхні почуття одне до одного. Отримавши розвиток на батьківщині, на початку ХХ ст. «тангоманія» поширилася Європою, Північною Америкою і навіть Австралією.

Сьогодні, окрім аргентинського танго, існують й інші стилі, зокрема, уругвайське танго, бальне танго (американського і міжнародного стилю), фінське танго і старовинне танго. Основне розмежування — це танго соціальне (аргентинське) і танго бальне.

Спочатку музика танго створювалася виключно як супровід до танців. Як самостійний інструментальний твір цей танець з'явився завдяки аргентинському композиторові та виконавцю *Астору П'яццолі*, якого прозвали «батьком танго».

Твір «Лібертанго» («Libertango») був написаний Астором П'яццолою в 1974 р. в Італії. Композиція, назва якої виникла внаслідок поєднання двох іспанських слів «libertad» (воля) і «tango» (танго), вважається своєрідним рубежем у творчості П'яццолі — від класичного танго до власного стилю «Tango Nuevo». Чимало відомих музикантів виконували «Libertango».

Дж. Ветріано.
Танго під дощем

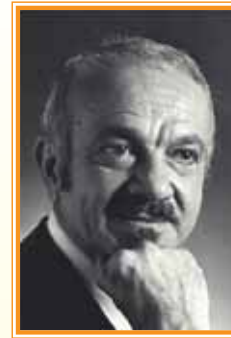
Я у світі музики: сприймаю, розумію

Астор П'яццолі, «Лібертанго» у виконанні гурту «Київські солісти».

Який настрій музики? Висловіть власне ставлення до прослуханої музики.

Чим відрізняється музика класичного танцю танго від твору Астора П'яццолі «Лібертанго»?

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Астор П'яццолі (1921–1990) — аргентинський музикант і композитор другої половини ХХ ст., чії твори значно збагатили жанр танго. Народився в родині італійських емігрантів, дитинство минуло в Нью-Йорку.

Серед захоплень хлопчика чільне місце посіли джаз і кінематограф. У 1937 р. повернувся на батьківщину. За дев'ять років створює в Аргентині власний музичний колектив.

Улюбленим музичним інструментом П'яццолі є акордеон, який він намагається «перетворити» на сольний інструмент, створюючи для нього академічну музику.

Згодом отримав стипендію на навчання в Парижі, де спрямував свою увагу на музику танго. Упродовж тривалого періоду життя гастролює з концертами містами Аргентини, Бразилії, США. Записав чимало платівок, однак світове визнання композитор здобув у 1980-х роках у складі квінтету «Tango Nuevo».

Астор П'яццолі — один із небагатьох композиторів, хто зміг записати й виконати на концертах майже всі свої твори. Упродовж останнього десятиріччя свого життя композитор склав понад 300 композицій танго, 50 мелодій до кінофільмів, серед яких «Генріх IV» (режисера Марко Белоккьо), «Армагеддон» (Алена Жесуа), «Південь» і «Посилання Гарделя» (Фернанда Соланаса), а також музику до театральних вистав і балетів.

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Сьогодні неможливо уявити світ танцю без хореографічних конкурсів. Адже танець здавна відображає культуру і звичаї народу. Конкурси танців популярні як серед дитячих ансамблів, так і серед дорослих професійних колективів.

Історія англійських танцювальних фестивалів розпочинається у 20-х роках ХХ ст. Перший танцювальний фестиваль відбувся у м. Блекпул і презентував різні танцювальні напрями. Згодом з'явився Британський чемпіонат зі стандартних танців серед професіоналів й аматорів. Подією року, яка збирає найбільшу кількість глядачів у Блекпулі, і донині вважається командний турнір *Фестивалю серед професіоналів*. Сьогодні в цих змаганнях беруть участь команди з Німеччини, Японії, Італії, США, Австралії та країн Скандинавії.

Віденський бал

Традиційним танцювальним фестивалем вважається *Віденський бал*, який відбувається у столиці Австрії під час бального сезону. Віденські бали занесені ЮНЕСКО до переліку нематеріальної культурної спадщини людства. Особливість цього заходу полягає в дотриманні бального протоколу, за яким бал відкривають юні пари танцюристів-дебютантів, опівночі обов'язково має відбутися «опівнічний виступ», а на світанку — закриття балу.

Наша країна також має власну танцювальну фестивальну традицію. Так, щороку в Києві проходить міжнародний фестиваль танців народів світу «Dances of the World», під час якого можна відчувати енергію культур і побачити розмаїття танцювальних стилів багатьох країн.

Неможливо уявити сучасне танцювальне мистецтво, кіно, театр і телебачення без надзвичайно чутливих, енергійних та розмаїтих латиноамериканських танців.

Латиноамериканські танці — загальна назва бальних і народних танців, що сформувалися на території Латинської Америки.

Це дивовижне поєднання традицій індіанської, африканської та іспанської культур. Однак найбільшого впливу латиноамериканські танці зазнали саме від іспанської музики. А зародилися вони на Кубі в середині ХІХ ст. Сьогодні поняття «латиноамериканські танці» об'єднує чимало течій. До основних з них належать самба, румба, ча-ча-ча, пасодобль, джайв.

Румба — парний кубинський танець африканського походження. Вирізняється цей танець з-поміж інших передусім плавними рухами в поєднанні з широкими кроками. Найвідомішою в усьому світі мелодією румби є «Guantanamera» («Гуантанамера»), яку написав Хосеіто Фернандес у 30-х роках ХХ ст. на вірш Хосе Марті. У пісні йдеться про мешканку кубинської провінції Гуантанамо. Сьогодні цю композицію вважають класикою латиноамериканського танцю.

М. Соваррубас. Румба

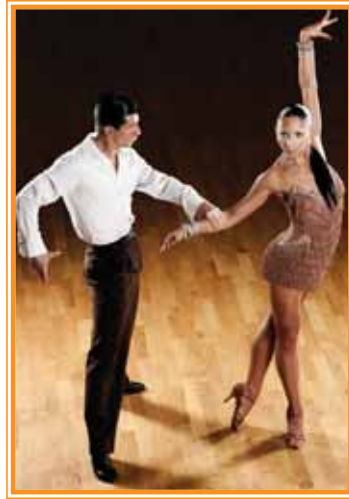

Хосеіто Фернандес, «Гуантанамера».

Які характерні особливості прослуханої музики? Схарактеризуйте музичну мову твору (ритм, темп, характер, динаміку тощо).

Не менш улюбленим латиноамериканським танцем є *самба*, що виникла в Бразилії і сьогодні є одним з національних символів цієї країни. Самба здобула світове визнання завдяки бразильським карнавалам, найвідоміший з яких відбувається в Ріо-де-Жанейро. У Бразилії виникли найрізноманітніші напрями самби, які розвиваються в численних танцювальних школах.

Бразильський композитор Зекінья де Абреу в 1917 р. написав інструментальну мелодію «Тісо-Тісо по Fuba», яку знає весь світ під скороченою назвою «Тісо-Тісо». Цю мелодію досі люблять і пам'ятають майже в усіх країнах світу, хоча з моменту її створення минуло майже сто років!

Самба у виконанні бальних танцівників

Зекінья де Абреу, «Тісо-Тісо».

На якому інструменті виконується твір? Який його характер? Який танець нагадує твір?

Я у світі музики: досліджую, дію

- 1. За бажанням.** Спробуйте відтворити характерні рухи бразильської самби.
- 2. Колективна робота.** Створіть програму «Шкільного балу», що складається з латиноамериканських танців.
- 3. Музичний проект.** «Танці народів світу: краса та гармонія».

Бібліотека:

- Регаццони Г. *Латиноамериканские танцы*. — М. : БММ АО, 2001.
- Мур А. *Бальные танцы*. — Минск : РУП, 2004.

Фільмотека:

- Х/ф «Крок вперед: все або нічого» (реж. Сі Т., 2014 р.)
- Х/ф «Зроби крок: лови момент» (реж. Дуан А., 2013 р.)

Медіатека: танці народів світу.

КАРНАВАЛ — СВЯТО МУЗИКИ І ТАНЦЮ

Щороку шанувальники карнавалів й маскарадів приїжджають з найвіддаленіших куточків світу в італійське місто на воді — Венецію. Саме тут з'явилася вишукана традиція карнавального святкування. Вистави венеціанського карнавалу відбуваються просто неба, на тлі унікальних декорацій — пам'яток архітектури, які пов'язані між собою численними каналами й містками.

На центральній площі Сан-Марко відбувається церемонія відкриття карнавалу, а потім розпочинається масове костюмоване гуляння. Протягом двох тижнів у Венеції проводять різноманітні концерти, влаштовують неперевершені феєрверки, у театрах проходять вистави, а в середньовічних палацах — бали-маскаради. І звідусіль — з майданів і площ, з будинків міських жителів і величних споруд, та навіть із граційних гондол, що перевозять людей, — лунає жива музика!

Карнавал — театралізоване свято, учасники якого вдягають яскраві костюми й маски.

Роздивіться костюми й маски учасників карнавалу на ілюстраціях. Які інструменти звучать? Яка музика може лунати?

Учасники венеціанського карнавалу

А. Соттер. Ескізи венеціанських карнавальних костюмів

Карнавал надихає художників на створення вишуканих костюмів і загадкових масок, а композиторів — на написання чудової музики. У різний час музиканти відображали свої святкові карнавальні емоції у звуках, тембрах і ритмах.

М. Пажо. Венеціанський карнавал

Атмосферу карнавального свята можна почути у фортепіанному «Карнавалі» Роберта Шумана, в увертюрах «Карнавал» Антоніна Дворжака, Гектора Берліоза, Олександра Глазунова. Італійський композитор і скрипаль Нікколо Паганіні написав варіації «Венеціанський карнавал» для скрипки і фортепіано, а французький композитор Жан-Батист Арбан — варіації «Карнавал у Венеції» для труби.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Жан-Батист Арбан, «Карнавал у Венеції».

Не менш яскравий і захопливий карнавал відбувається щороку на іншому боці земної кулі, у тропічній Бразилії, а саме — в її столиці — Ріо-де-Жанейро. Особливістю бразильського карнавалу є форма його проведення. Глядачі розміщуються на трибунах уздовж *самбадрому* — спеціальної території, якою йдуть учасники карнавалу.

Пригадай, у чому полягають особливості цього танцю.

Парад шкіл самби — це неймовірно яскраве, блискуче й енергійне явище. Адже перед публікою по черзі рухаються фантастично оформлені платформи, на яких безупинно танцюють самбу запальні бразильські красуні. Щоб перемогти на конкурсі, танцівники мають вразити журі, яке складається із 40 суддів, своєю хореографією, декораціями, костюмами, гримом. Тому кожна школа самби, зокрема й дитяча, вибирає тему, розробляє сценарій і упродовж року готує виступ.

Талант і фантазія сотень художників та праця тисяч бразильців перетворили самбадром у казку. Яких тільки образів тут немає: дракони, слони й тигри, мешканці підводного царства, піратські кораблі, римські легіонери тощо.

Карнавальна платформа, присвячена темі джазу (м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія)

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Сержію Абреу, «Бразильський карнавал» у виконанні дитячого естрадного ансамблю «Сюрприз».

Який загальний настрій прослуханих творів? Хто їх виконує? Чим вони відрізняються?

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Яке значення музики й танців на карнавалі?
2. Здійсніть віртуальні екскурсії, щоб дізнатися про традиції карнавалу в Ніцці та інших містах.
3. Перегляньте в Інтернеті відеозапис карнавалу в Ріо-де-Жанейро. У чому виявляються особливості його проведення? Підготуйте повідомлення.
4. **Музичний проект.** Уявіть себе режисерами-постановниками карнавального свята. Доберіть музичні твори, які допоможуть передати характерні образи традиційних карнавальних персонажів, наприклад, Кота, Джокера (Блазня), Венеціанської дами. Підготуйте пантоміму під музику кожного з творів. Організуйте та проведіть конкурс на кращу презентацію.

Бібліотека:

- Ермолаєв В.І. Нариси історії Бразилії. — Соцекгіз, 1962. — 578 с.
- Стrogанов А.І. Латинська Америка у ХХ столітті. — М., 2002.

Фільмотека:

- Д/ф «Карнавал в Ріо-де-Жанейро» (2010 р.)
- Д/ф «Романтичні міста: Карнавал у Венеції» (2010 р.)

Медіатека:

- Жан-Батист Арбан, «Карнавал у Венеції»
- Сержію Абреу, «Бразильський карнавал» (у виконанні дитячого естрадного ансамблю «Сюрприз»)

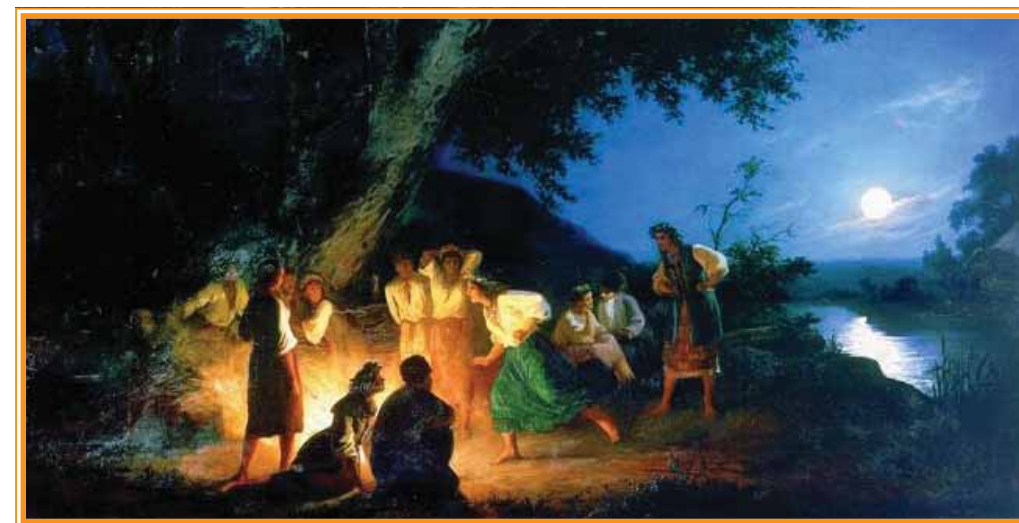

ФОЛЬКЛОР І МУЗИЧНИЙ ТЕАТР

В останній чверті минулого століття на культурному обрії України замайоріла досі небачена «зірка» — фольк-опера «Цвіт папороті» Євгена Станковича. Саме цей твір започаткував нову добу в музично-театральному мистецтві. Адже до того часу в Україні не існувало такого музичного жанру, який ґрунтувався би виключно на українському фольклорі: історичних нарисах, народних звичаях, прикметах, фантазіях тощо. Митець по-новаторськи поєднав у своєму творі звучання оркестру із самобутнім співом народного хору, традиційний фольклор — із сучасними засобами виразності, зокрема авангардними. «Цвіт папороті» особливий ще й тим, що композитор увів до складу симфонічного оркестру народні інструменти.

В основі фольк-опери — літературні твори Миколи Гоголя, національний фольклор, героїчний епос, народні обряди та пісні, легенди. Лібрето написав А. Стельмашенко, а декорації до фольк-опери створив український художник Є. Лисик. З політичних причин у 1979 р. прем'єра не відбулася, а декорації було знищено.

Г. Семирадський. Ніч напередодні Івана Купала

У фольк-опері «Цвіт папороті» немає наскрізного сюжету, звичного для жанру опери монологів, арій, дуетів. Твір складається з трьох дій: у першій змальовуються картини із життя Запорозької Січі; у другій розкриваються особливості народного побуту — сцени на свято Купала; зміст третьої — прославлення подвигів, здійснених народними героями заради Батьківщини.

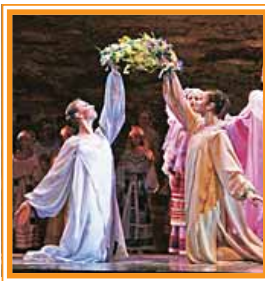
МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

У другій дії фольк-опери «Цвіт папороті» відображено народне життя в усіх його проявах: світлих і радісних, суворих і трагічних. Поряд із реальними святковими обрядами на Івана Купала зображено й фантастичні образи, зокрема русалок.

У сцені «Русалчині купала» оркестрове звучання незвичайними способами поєднується з голосами хору — шепотом, зойками, зітханнями, — усе це створює таємничу атмосферу. На цьому тлі звучить соло русалки — пісня про загублену дівочу долю «Ой, глибокий колодязю».

Але в печальний спів, наче вихор, уривається купальський шабаш відьом. Виразна, пластична мелодія змінюється вигуками, завиваннями. Кульмінацією шабашу стає фантастична «Фуга нечисті». У ній майже відсутні мелодії, оскільки головна тема фуги — скоромовка, що промовляється з «жорстокістю» (авторська вказівка).

Коли опівночі зацвітає папороть, шабаш раптово обривається, і все навкруги завмирає. Звучить акапельний спів хору, якому акомпанує лише записана на плівку «музика лісу» — шум листя, пташине щебетання тощо.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Євген Станкович, «Купала», II дія з фольк-опери «Цвіт папороті» у виконанні камерного хору «Київ».

Схарактеризуйте образи, які виникають у цьому фрагменті. Які його композиційні особливості?

Євген Станкович, «Ой, глибокий колодязю», «Русалчині купала» з фольк-опери «Цвіт папороті» у виконанні хору ім. Г. Верьовки, солістка — Ніна Матвієнко.

Як у другій дії опери відображені святкові обряди на Івана Купала, купальський шабаш відьом? Який характер музичного фрагменту твору? Чим вражає прослухана музика? Що незвичного у виконанні ви помітили?

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Станкович Євген Федорович (народ. в 1942 р.) — український композитор, музичний і громадський діяч, лауреат численних вітчизняних і міжнародних премій і нагород, народний артист України, Герой України. Народився в м. Сваляві, де здобув початкову музичну освіту. Продовжував навчання в музичному училищі Ужгорода, потім у консерваторіях Львова і Києва (учень Б. Лятошинського, М. Скорика).

У доробку композитора — 6 симфоній, 9 камерних симфоній, фольк-опера «Цвіт папороті», 6 балетів, велика кількість ораторій, камерно-вокальних й інструментальних творів. Також написав музику до шести вистав і понад сотню фільмів.

Я у світі музики: співаю, відчуваю

Прослухайте пісню Михайла Ковалю «Балада про Крути». Пригадайте, що таке балада.

У цій пісні йдеться про криваві події 1918 р., коли відбувся нерівний бій між більшовицькою армією та загоном київських студентів і бійців вільного козацтва на залізничній станції Крути. Запекле протистояння тривало упродовж п'яти годин. Завдяки значній кількісній перевазі супротивника українська молодь зазнала поразки, віддавши свої життя за українську державність.

Під час поховання 27 юнаків, які потрапили до більшовиків у полон, а потім були ними страчені, поблизу Аскольдової могили в Києві голова Української Центральної Ради М. Грушевський назвав загиблих героями, а поет П. Тичина присвятив мужнім патріотам вірш «Пам'яті тридцяти».

Ю. Чумак. Крути

Я у світі музики: співаю, відчуваю

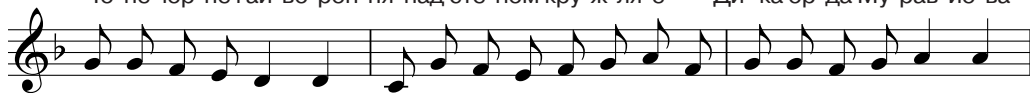
БАЛАДА ПРО КРУТИ

Музика М. Ковалю

Вірші М. Бакаю

То не чор-не гай-во-рон-ня над сте-пом кру-ж-ля-є — Ди-ка ор-да Му-рав-йо-ва

гріз-но на-сту-па-є. Щоб во-ро-га зу-пи-ни-ти, на стан-ці-ю Кру-ти

від-пра-ви-лись доб-ро-воль-ці — мо-ло-ді рек-ру-ти. Слав-них хлоп-ців-добро-воль-ців

зіб-ра-ло-ся трис-та, а до-ро-га, на-че до-ля, ко-рот-ка, тер-нис-та.

Ой ви, Кру-ти, ой ви, Кру-ти, за-сту-пить со-бо-ю,

бо про-леть-ся кров ю-на-ча ці-ло-ю рі-ко-ю.

1. То не чорне гайвороння над степом кружляє —
Дика орда Муравйова грізно наступає.
Щоб ворога зупинити, на станцію Крути
Відправились добровольці — молоді рекрути.

Приспів:

Славних хлопців-добровольців зібралось триста,
А дорога, наче доля, коротка, терниста.
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, заступіть собою,
Бо проллється кров юнеча цілою рікою.

2. Зима снігом замітає, січуть скоростріли.
Щоб ворога зупинити — не вистачить сили.
Вже набой закінчились, а навколо — поле,
Піднялися — і в атаку кинулись соколи.

Приспів.

3. Не вернуться вже ніколи до рідної хати,
Не зустріне, не пригорне заплакана мати.
Постріляні, порубані — але незборимі
Зосталися тут лежати сини України.

Приспів:

Славних хлопців-добровольців загинуло триста,
Бо така вже їхня доля — коротка, терниста.
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, — біль мого народу...
Віддали життя герої за нашу свободу.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Поміркуйте, чому жанр опери Є. Станковича «Цвіт папороті» визначено як «фольк-опера».
2. Якою є тематична основа фольк-опери «Цвіт папороті»?
3. Схарактеризуйте композиторський стиль Є. Станковича.

Бібліотека:

- Кияновська Л. Українська музична культура : навч. посіб. — К. : ДМЦНЗКМ, 2002. — 178 с.
- Музыка: Дитяча енциклопедія / упоряд. Володарська М., Каневський Є. — Харків : Фоліо, 2008. — 328 с.

Фільмотека:

Д/ф «Цвіт папороті» (реж. В. Вітер, 1988 р.)

Медіатека:

Є. Станкович, фрагменти з фольк-опери «Цвіте папороть»

II

Сучасна балетна вистава відрізняється від класичного балету тим, що їй притаманні ритмопластичні танці, пантоміма, елементи акробатики, світлозвукові ефекти, оригінальні декорації, костюми і навіть спів (хори).

Пригадайте характерні ознаки класичного балету. З яких танцювальних номерів складається балетна вистава? Які балети ви знаєте?

Відомий композитор Ігор Стравінський створив балет «Весна священна», у якому відобразив язичницьку Русь навесні: з дівочими хороводами, культом Землі, жертвопринесенням на честь богині Весни. У балеті надзвичайно сильний і виразний ритм. Композитор використовує основні музичні засоби — тембр, гармонію і ритм, щоб зобразити взаємовідносини природи та людини.

Новизна і складність музики відчували і глядачі під час прем'єри, і оркестр на репетиціях. Лібрето до балету написали сам композитор — Ігор Стравінський, і Микола Реріх — всесвітньо відомий художник, який також створив декорації й костюми до вистави.

Прем'єру балету глядачі не сприйняли, залишивши поза увагою оригінальність і складність хореографії на тему язичницьких обрядів. Але минули роки, і балет підкорив серця шанувальників мистецтва в усьому світі.

Сцена з балету І. Стравінського «Весна священна»

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Ігор Стравінський, фрагменти з балету «Весна священна».

Чим вражає музика балету? Які картини-образи виникли у вашій уяві? Чому глядачі на прем'єрі не сприйняли балет?

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Стравінський Ігор Федорович (1882—1971) — всесвітньо відомий композитор і диригент українського походження. Народився в сім'ї співака в Оранієнбаумі, поблизу м. Санкт-Петербург.

З дитячих років навчався гри на фортепіано. Талант композитора яскраво проявився в жанрі балету. Під керівництвом М. Римського-Корсакова були написані перші твори — скерцо і соната для фортепіано, сюїта для голосу з оркестром «Фавн і пастушка», симфонія «Феєрверк» для оркестру, прем'єру якої відвідав відомий хореограф Сергій Дягілев. Він високо оцінив талант молодого композитора. Протягом трьох років співпраці з трупю Дягілева Стравінський написав три балети, що принесли йому світову славу — «Жар-птиця», «Петрушка» та «Весна священна».

Стравінський, творчість якого вплинула на розвиток музики ХХ ст., посідає особливе місце серед композиторів того часу.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Які теми та образи використав у своєму балеті «Весна священна» Ігор Стравінський?
2. Поміркуйте, чому композитори сучасності звертаються до фольклору та музичних традицій минулого?
3. **Працюємо разом.** Об'єднайтесь у групи, оберіть легенду або міф, проілюструйте її музичними фрагментами (народної та сучасної музики), створіть ескізи декорацій. Поясніть свій вибір музичних творів. Визначте жанр твору, дайте назву.

Бібліотека:

- Давлекамова С. Галина Уланова. Я не хотела танцювати — М. : АСТ-Пресс СКД, 2010. — 280 с.

Фільмотека:

- Д/ф «Мой серебряный шар. Галина Уланова» (2010 р.)
- Д/ф «Майя Плисецкая» (реж. В. Катанян, 1981 р.)

Медіатека: Ігор Стравінський, фрагменти з балету «Весна священна»

АРАНЖУВАННЯ В МУЗИЦІ

У світі музики дуже часто трапляються випадки, коли твір, призначений для якогось інструмента, наприклад для струнного (скрипки), виконується на клавішному (фортепіано). Для цього здійснюють нотний «переклад» композиції.

Аранжування в музиці — це пристосування, переклад музичного твору, написаного для певного інструмента (голосу, співака чи ансамблю), для його виконання в іншому складі інструментів (голосів).

Найвідомішими аранжувальниками ХІХ ст. вважають Нікколо Паганіні та Ференца Ліста. Віртуоз Паганіні — визначний італійський майстер скрипки — створив чимало неперевершених музичних творів, які сам і виконував. Його техніка виконання вирізнялася неймовірною довершеністю. Музикант цілковито змінив саму природу скрипкового виконання: умів грати такі п'еси, які, як вважалося, неможливо відтворити.

Якщо Паганіні вважають генієм скрипки, то Ференца Ліста — його двійником-піаністом. Австрійський композитор гастролював містами Європи, щоразу збираючи переповнені концертні зали.

Щоб продемонструвати свій талант і віртуозну гру на інструменті, обоє митців написали власні твори, які відповідали заданій меті. Так, Н. Паганіні створив 24 каприси для скрипки. Ці твори є справжнім посібником для досвідчених професійних музикантів, оскільки техніка їх виконання — надзвичайно складна.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Нікколо Паганіні, Каприс № 24 ля мінор (для соло скрипки).

Які картини ви уявили? Який характер музики? Схарактеризуйте засоби виразності твору.

Нікколо Паганіні, Каприс № 24 ля мінор в аранжуванні **Ференца Ліста** для соло фортепіано.

Що змінилось у виконанні?

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Нікколо Паганіні (1782–1840) — італійський скрипаль-віртуоз, композитор і гітарист.

У віці 7 років уперше взяв до рук скрипку. А вже за рік Нікколо написав свою першу скрипкову сонату та кілька складних варіацій. У 11-річному віці виступає із самостійним концертом у Генуї (серед виконаних творів — власні варіації на французьку революційну пісню «Карманьола»).

На зламі століть Нікколо успішно ви-ступає в Пармі, опісля отримує запрошення виступити при дворі герцога Фердинанда Бурбонського. Потім гастролює Італією, Німеччиною, Францією, Австрією, Великою Британією.

Паганіні вражав слухачів віртуозним виконанням, яскравістю образів, польотом фантазії, драматичними контрастами. У його творчості повною мірою виявлялись особливості італійського народного імпровізаційного стилю.

Паганіні першим зі скрипалів виконував концертні програми напам'ять, вводячи у гру нові технічні прийоми. Музикант розширив межі впливу скрипкового мистецтва. Деякі твори композитора настільки технічно складні, що після його смерті тривалий час вважалися такими, які неможливо виконати.

Фрагмент оригінальних нот Каприса № 10

Я у світі музики: співаю, відчуваю

МУЗИКА СЛОВА

Музика А. Олейнікової

Вірші Є. Левченка

Ллеть - ся му - зи - ка сло - ва Так ча - рів - но, каз - ко - во, На - про -

чуд за - гад - ко - во, На - че сер - ця стру - на. Ми - ла, ніж - на - я мо - во,

О - жи - ва - еш ти зно - ву Го - лос - ни - ми струм - ка - ми, На - че ран - ня вес -

на. Мо - я ти рід - на Ук - ра - їн - сь - ка мо - во, Тво -

є ча - ру - є Ме - ло - дій - не сло - во. Тво - є зву - чан - ня

Криш - та - ле - во чис - те, Тво -

ї сло - ва — Мов зо - ря - не на - мис - то.

1. Ллється музика слова
Так чарівно, казково,
Напрочуд загадково,
Наче серця струна.
Мила, ніжная мово,
Оживаєш ти знову
Голосними струмками,
Наче рання весна.

Приспів:

Моя ти рідна
Українська мово,
Твоє чарує
Мелодійне слово.

Твоє звучання
Кришталеве чисте,
Твої слова —
Мов зоряне намисто.

2. Ти дзвениш над полями,
Над лугами, лісами
Ніжним голосом мами,
Що маля забавля.
Лине хай на Україну:
«Очі карі та сині», —
Хай і дочкам, і сину
Душу спів звеселя.

Приспів.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Порівняйте Каприс № 24 ля мінор Н. Паганіні у скрипковому виконанні з фортепіанною інтерпретацією Ф. Ліста. Схарактеризуйте тему, темброве забарвлення. Які зміни музики відбулися у процесі варіювання теми?
2. Схарактеризуйте ритмічні, мелодичні, регістрові та динамічні особливості варіацій. Занотуйте в зошит.
3. Уявіть себе журналістом тижневика «Музична афіша». Підготуйте свій відгук на концерт, у програмі якого звучав Каприс № 24 ля мінор Н. Паганіні у фортепіанному виконанні, транскрипція Ф. Ліста.

Бібліотека:

- Зильберквит М. Мир музики: Очерк. — М. : Дет. лит., 1988.
- Тибальди-Кьеза М. Паганіні. — М. : Молодая гвардия, 1981.
- Виноградов А. Осуждение Паганіні. — М. : Маст. лит., 1983. — 688 с.

Фільмотека:

- Х/ф «Никколо Паганіні» (1982)
- Х/ф «Ференц Лист — Грєзы любви» (реж. Мартон Келети, 1970)

Медіатека:

- Н. Паганіні. 24 Каприси
- Н. Паганіні, Ф. Лист. Етюди для фортепіано

Пригадайте, що вам відомо про жанр рапсодії. Що характерно для нього?

Аранжування тем Паганіні входить до відомого Концерту для фортепіано з оркестром Сергія Рахманінова й має назву «рапсодія». Як ви пам'ятаєте, жанр рапсодії виник у далекому минулому — сягає часів давньогрецьких співаків-оповідачів. Сучасна рапсодія — це інструментальний твір вільної форми, в основі якого зазвичай покладено народну тему. Рапсодію на тему Паганіні С. Рахманінова вирізняє масштабний задум, величне темброве рішення — її виконує оркестр із сольючим фортепіано; виразна тема, ознаки тричастинної композиції концерту, наскрізний тематичний розвиток.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Сергій Рахманінов, Рапсодія на тему Паганіні з Концерту для фортепіано з оркестром № 1.

Як змінилася тема Н. Паганіні у творі С. Рахманінова? Які особливості звучання прослуханого твору?

Концертна рапсодія для соло фортепіано з оркестром є, водночас, варіаційним циклом на тему Двадцять четвертого Капрису Нікколо Паганіні.

Видатний український композитор Мирослав Скорик створив блискучі оркестрові обробки каприсів Паганіні, у яких дотепно зіставив музику ХІХ ст. і сучасні мотиви.

Пізніше, на основі інструментальної інтерпретації Мирослава Скорика каприсів Паганіні був створений балет «Каприси». Балетмейстером-постановником твору став народний артист України Віктор Литвинов. Сюжет балету «Каприси» — це історія великого маестро, геніального творця поза часом і простором. Це спроба показати долю окремої особистості.

Нікколо Паганіні — Мирослав Скорик, Десять каприсів із циклу «24 каприси для великого симфонічного оркестру» (на вибір).

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Скорик Мирослав Михайлович (народ. в 1938 р.) — український композитор і музикознавець, внучатий племінник видатної співачки Соломії Крушельницької. Народився у Львові, тут відвідував музичну школу.

Навчався у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка під керівництвом Станіслава Людкевича. Після закінчення стажувався у Дмитра Кабалевського. Тривалий час викладав композицію в Київській консерваторії.

У доробку митця — різноманітні музичні жанри: опера, балет, реквієм, концерти (для оркестру, для віолончелі з оркестром, для фортепіано, скрипки), твори для оркестру, різноманітних ансамблів, сольного фортепіано. Окрім того, композитор завзято писав музику до багатьох фільмів і театральних вистав, джазову та популярну музику.

У музичній редакції Мирослава Скорика світ побачив опери М. Леонтовича «На Русалчин великдень», А. Вахнянина «Купало», Д. Січинського «Роксолана».

У своїх творах М. Скорик переосмислює український, зокрема карпатський, фольклор, а також втілює власне бачення міської салонної музики, джазу. Композиції митця постійно звучать на українській та європейській сценах, а також у США, Канаді й Австралії.

Сьогодні Мирослав Скорик є співголовою Співки композиторів України і художнім керівником Національного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка (м. Київ).

М. Скорик диригує оркестром

Нікколо Паганіні, Каприс № 24 ля мінор у рок-аранжуванні Віктора Зінчука.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Поміркуйте, чим сучасна інтерпретація одного з творів, який вам сподобався, відрізняється від оригіналу композитора.
2. Як у сучасних аранжуваннях змінюється музичний образ твору, його форма та засоби виразності (мелодика, ритм, темп, динаміка, інструментування тощо)?
3. **Працюємо разом.** Об'єднайтесь у групи і знайдіть в Інтернеті колекцію картин, скульптур, архітектурних споруд, зміст яких співзвучний музичним творам, прослуханим на уроці. Створіть музичне слайд-шоу на тему «Музика крізь віки: Н. Паганіні – Ф. Ліст – С. Рахманінов – М. Скорик».

Бібліотека:

- Брянцева В. Детство и юность Сергея Рахманинова. — М. : Советский композитор, 1973.
- Бажанов Н. Рахманинов. — М. : Молодая гвардия, 1966.

Фільмотека:

- Д/ф «Гении. Сергей Рахманинов» (реж А. Кончаловский)
- Д/ф «Портрет Рахманинова» (реж. А. Косачев, 1992)
- Д/ф «Ветка сирени (о С.В. Рахманинове)» (реж. П. Лунгин, 2007)

Медіатека:

- С. Рахманінов. Концерт для фортепіано з оркестром № 1, Рапсодія на тему Паганіні
- Н. Паганіні-М. Скорик. Десять каприсів із циклу «24 каприси для великого симфонічного оркестру»
- Н. Паганіні. Каприс № 24, ля мінор (рок-аранжування Віктора Зінчука)

СУЧАСНЕ АРАНЖУВАННЯ КЛАСИЧНИХ ТВОРІВ

У світі не багато естрадно-симфонічних оркестрів, що користуються такою славою і популярністю, як оркестр під керівництвом французького композитора й аранжувальника Поля Морія. Мільйони проданих платівок, гастролі по всьому світу, незмінний успіх на концертних майданчиках усіх континентів — ось який творчий шлях цього відомого колективу. В оркестрі працювали чудові музиканти, кожен з яких досяг високого рівня майстерності, й усе-таки своїми успіхами колектив зобов'язаний одній людині — своєму керівникові.

Творчість французького Гранд-оркестру під керівництвом Поля Морія яскраво поєднала в собі розважальне й академічне музичне мистецтво. Упродовж 30 років колектив аранжував і записав тисячі мелодій.

Аранжування у джазовій музиці пов'язане з імпровізаційним стилем музикування, коли гармонічні та фактурні зміни музиканти вносять у твір під час виконання. У ХХ ст. у світ інструментальної музики вривається *електроніка*. З появою електронно-акустичної апаратури — синтезаторів, магнітофонів, комп'ютерів — з'явилися нові можливості для творчості композиторів, а виникнення електроінструментів розширило горизонти для виконавців.

|| Пригадайте Скерцо («Жарт») Й.-С. Баха, яке ви слухали у 6 класі в різних виконаннях. Порівняйте з аранжуванням Поля Морія.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Йоганн Себастьян Бах, Скерцо із сюїти № 2 у виконанні оркестру Поля Морія.

|| Чому, на вашу думку, ця музика залишається популярною вже майже півстоліття? Порівняйте інтерпретацію П. Морія з виконанням, яке ви слухали раніше. Чи змінилася музика?

Сьогодні твори відомого італійського композитора Джоаккіно Россіні не дуже часто з'являються в репертуарах театрів. Винятком, звісно, є опера «Севільський цирульник», музика якої надзвичайно яскрава, енергійна. Ви могли в цьому перекоонатися, коли слухали фрагменти з цієї опери в 6 класі. Нині інтерес публіки до цього твору не вгасає.

Джоаккіно Россіні, Увертюра з опери «Севільський цирульник» у виконанні оркестру Поля Морія.

Чи можна стверджувати, що сучасне аранжування надало класичній музиці «нового» життя?

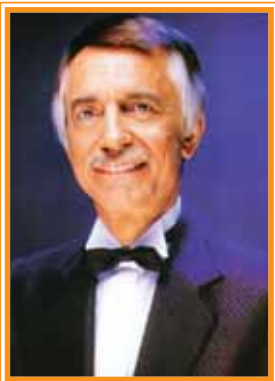
Інструментальний твір італійського композитора епохи бароко Томазо Альбіноні «Адажіо» відоме серед поціновувачів музичного мистецтва. З часу його опублікування біографом Ремо Джадзотто в 1958 р. популярність твору тільки набирає обертів: його виконують на різних інструментах, використовують як фонову музику у фільмах, телепередачах, рекламі.

Томазо Альбіноні, «Адажіо» у виконанні оркестру Поля Морія.

Опишіть свої враження від прослуханого твору. Які образи народжуються у вашій уяві під час прослуховування музики?

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Поль Моріа́ (1925–2006) — французький диригент, аранжувальник, композитор. Народився й виріс на Півдні Франції, у м. Марсель. З дитинства виявив неабиякі здібності до музики: у 4-річному віці почав грати на фортепіано. Здобув освіту виконавця в Марсельській консерваторії, до якої вступив у 10 років. Тут вивчав класичну музику, але вже тоді його приваблював джаз, у якому бачив високі можливості для власної реалізації. Протягом життя Поль Морія створив понад 150 інструментальних композицій та пісень.

У 17 років він зібрав свій перший оркестр, з яким гастролював Францією. Під час Другої світової війни Поль подорожував Європою разом з оркестром. Наприкінці 1950-х років, на запрошення однієї студії звукозапису, переїхав до Парижа, де розпочалася його кар'єра аранжувальника й композитора. Тут він створив музику до пісень Шарля Азнавура, Даліди, Моріса Шевальє, Мірей Матьє, а також аранжував їх і записував у студії.

Свій «Великий оркестр Поля Морія» («Le grand orchestre de Paul Mauriat») диригент створив у 1965 р. Митець зауважував, що величезний вплив на його музику мала творчість британської групи «Бітлз» («The Beatles»). Починаючи з 1969 р., оркестр Поля Морія дає концерти в США і Канаді, Японії і Південній Кореї, Бразилії та інших країнах Латинської Америки.

Аранжування в популярній музиці — це створення інструментального супроводу до мелодії твору. Поняття «аранжування пісні» — об'ємне і включає в себе багато аспектів. Кожен композитор мріє, щоб його твір став хітом. Для цього він звертається по допомогу до аранжувальника, або ж самостійно аранжує твір.

Музикант-аранжувальник володіє композиторськими навичками, складає партії для музичних інструментів і вокального супроводу (вокальної групи, бек вокалу) відповідно до поставленого музичного завдання. Аранжувальник підготує пісню у форматі, що відповідає європейським і світовим стандартам. Від його роботи залежить успіх твору. Потім відбувається запис вокалу, зведення та мастерінг, тобто процес підготовки та перенесення записаної і зведеної фонограми на будь-який носій для подальшого поширення. Аранжувальник може змінити всім відому пісню так, що її ніхто не впізнає.

Місце роботи аранжувальника у студії звукозапису

Я у світі музики: співаю, відчуваю

СТОІТЬ ТОПОЛЯ

Музика *О. Осадчого*

Вірші *В. Крищенка*

Сто-їть то - по - ля, на-че до - ля, Я - ка врос-ла у ро- до - від, Гіл-ка-ми

си - не не - бо ко - ле, зби - ра - є гор - ли - цю в по-літ. Сто-їть то -

-по - ля на роз- дол - лі, ле-ген-да па - м'я - ті жи - ва, І лис-тям

про-мов-ля по - во - лі Свя - ті Шев - чен - ко - ві сло - ва. То -

по - ля, то-по - ля, гли - бо - ке ко-рін - ня, По - літ жу - рав - ли -

- ний і - і вер - хо - віть. То - по - ля, то-по - ля, за -

ду - ма о - сі - ння Во - чох мо - го сер - ця, як ма - тір, сто - їть.

1. Стоїть тополя, наче доля,
Яка вросла у родовід,
Гілками синє небо коле,
Збирає горлицю в політ.

Стоїть тополя на роздоллі,
Легенда пам'яті жива,
І листям промовля поволі
Святі Шевченкові слова.

Приспів:

Тополя, тополя, глибоке коріння,
Політ журавлиний її верховіть.
Тополя, тополя, задума осіння
В очах мого серця, як матір, стоїть.

2. Стоїть тополя, день світає
В її потрісканій корі.
Стоїть, як ненька, виглядає
Своїх синів з крутих доріг.
Стоїть тополя, не старіє,
Її обходить часу плин,
І я втішаюсь, і радію,
Що корінь з нею в нас один.

Приспів.

Т. Шевченко. Тополя

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Послухайте в Інтернеті класичні твори В.-А. Моцарта у виконанні оркестру П. Морія. Які з них вам найбільше сподобались? Занотуйте свої враження й оцінки до робочого зошита.
2. Поцікавтеся, у яких художніх фільмах звучить оркестр Поля Морія.
3. Спробуйте створити сучасне аранжування пісні «Стоїть тополя».
4. **Музичний проект.** «Класична музика в сучасному аранжуванні». Дослідіть самостійно, які класичні твори мають найбільшу кількість аранжувальників. Поміркуйте чому. Укладіть програму концерту «Класична музика: минуле і сьогодення».

Бібліотека:

- Хоуп Д. Когда надо аплодировать : путеводитель для любителей классической музыки. — Владимир : АСТЕЛЬ, 2010. — 320 с.

Фільмотека:

- Х/ф «Іграшка» (реж. Ф. Вебер, муз. аранжування П. Морія, 1976 р.)
- Х/ф «Невдахи» (реж. Ф. Вебер, муз. аранжування П. Морія, 1981 р.)
- М/ф «Контакт» (реж. В. Тарасов, муз. аранжування П. Морія, 1978 р.)

Медіатека:

- Й.-С. Бах. Токката і фуга ре мінор у виконанні оркестру П. Морія
- «Під музику Вівальді», «Жайворонок» у виконанні оркестру П. Морія

II

Відомий французький піаніст *Річард Клайдерман* підкорив Європу витонченими аранжуваннями, у яких разом із фортепіано звучать електрогітари, сучасні ударні, синтезатори.

Репертуар музиканта не обмежується одним стилем. Його інтереси різнобічні: від класичних творів до джазових. Та все ж Річард Клайдерман — це передусім майстер романтичних настроїв. Недарма його називають «принцом романтики».

Пригадайте Місячну сонату Людвіга ван Бетховена, першу частину якої ви слухали на уроках музичного мистецтва минулого року. Чому соната отримала таку назву? Послухайте цей твір в аранжуванні Річарда Клайдермана.

Я у світі музики: сприймаю, розумію

Людвіг ван Бетховен, **Місячна соната** в аранжуванні Р. Клайдермана.

|| Чи змінилася музика? Який емоційний стан викликала ця музика?

|| Пригадайте твори Франца Шуберта, які ви слухали на уроках музичного мистецтва. Як ви можете схарактеризувати його музику?

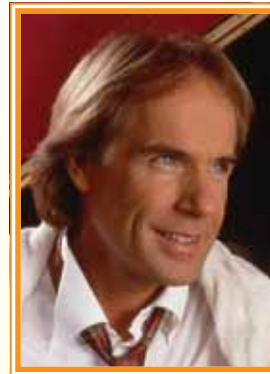
Упродовж свого нетривалого життя (31 рік) австрійський композитор Франц Шуберт написав велику кількість творів. Саме завдяки йому жанр пісні увійшов у класичну музику і набув художньої досконалості. Шуберт є автором понад 600 пісень, зокрема, на вірші Йоганна Гете, Генріха Гейне та інших відомих німецьких поетів. Сучасна інтерпретація «Серенади», яку композитор написав на вірші Л. Рельштаба, сьогодні вражає своєю динамікою й енергією.

Франц Шуберт, «**Серенада**» в класичному виконанні та в аранжуванні Р. Клайдермана.

|| Який характер музики? Які зміни відбулися у процесі аранжування? Поміркуйте, що отримала нового і що втратила музика у процесі аранжування.

ПОРТРЕТ МИТЦЯ

Річард Клайдерман, справжнє ім'я — **Філіпп Паже** (народ. у 1953 р.) — французький піаніст, аранжувальник, виконавець класичної та етнічної музики, а також музики до кінофільмів. Народився в столиці Франції. Коли Філіппу виповнилося шість років, дід подарував йому старе піаніно, і цей подарунок назавжди визначив долю хлопчика. Філіпп сумлінно репетирував годинами щодня, учився читати з нотного аркуша (у той час це виходило в нього навіть краще, ніж

говорити рідною французькою), і вже за два роки хлопчик переміг в місцевому конкурсі талантів.

У 12-річному віці Філіпп вступає до Паризької консерваторії, а 4 роки потому отримує перший приз у конкурсі молодих піаністів.

Філіпп, на подив усіх вчителів і родичів, обрав інший шлях і разом з друзями створив рок-гурт. За сімейними обставинами юнакові доводилося працювати банківським клерком, проте ввечерами він грав на фортепіано, акомпануючи відомим французьким артистам. Чутки про блискучі здібності молодого піаніста швидко поширилися в музичних колах.

Довгоочікувані зміни в житті музиканта відбулися в 1976 р., коли Філіпп виконав «Баладу для Аделіни», яку замовила одна французька компанія звукозапису. Саме тоді з'явився його псевдонім Річард Клайдерман. Успіх пісні перевершив усі найсміливіші очікування продюсерів: наклад хіта становив понад 22 мільйони копій.

Незабаром вийшов дебютний сольний альбом піаніста, а вже протягом наступних двох років він записав іще п'ять альбомів, у яких найглибше розкрився неповторний стиль гри.

У різні періоди своєї блискучої кар'єри Річард Клайдерман співпрацював із багатьма відомими музикантами, та найбільшим творчим успіхом піаніста вважають його роботу з Королівським філармонічним оркестром.

Я у світі музики: досліджую, дію

1. Перегляньте репродукції відомого французького художника-імпресіоніста Клода Моне. Поміркуйте, чи співзвучні ці картини із твором Ф. Шуберта «Серенада». Чому? Які образи навіює музика?

К. Моне. Враження. Схід сонця

К. Моне. Бузок на сірому небі

2. У вільну хвилинку знайдіть в Інтернеті аудіозаписи з аранжуваннями Річарда Клайдермана інших класичних творів. Послухайте їх і поділіться враженнями з однокласниками.
3. **Завдання за бажанням.** Об'єднайтесь у групи. Створіть відеокліп на музику «Місячної сонати» Людвіга ван Бетховена або «Серенади» Франца Шуберта в аранжуванні Річарда Клайдермана, використовуючи репродукції картин художників і вірші поетів. Проведіть конкурс відеокліпів.

Бібліотека:

- Олеников К. Аранжировка. — К. : Феникс, 2003.
- Васина-Гроссман В. Книга о музыке и великих музыкантах. — М. Дет. лит., 1986.
- Левашова Г. Рассказы из музыкальной шкатулки. — Ленинград : Дет. лит., 1975. — 142 с.

Фільмотека:

- Х/ф «Шуберт. Пісня любові й розпачу» (реж. Е. Маришка, 1958 р.)
- Т/ф «Незакінчена симфонія» (реж. В. Фараджев, 1968 р.)
- Х/ф «Бетховен живе нагорі» (реж. Д. Дівайн, 1992 р.)

Медіатека:

- Л. ван Бетховен, Місячна соната в аранжуванні Р. Клайдермана
- Ф. Шуберт, «Серенада» (у класичному виконанні та в аранжуванні Річарда Клайдермана)

ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

1. Визначте за описом поняття.

Переклад музичного твору, написаного для певного інструмента (голосу, співака чи ансамблю), для виконання його в іншому складі інструментів (голосів)

Імпровізаційний стиль музикування; гармонічні, фактурні зміни, які музиканти вносять у твір під час виконання

2. Розшифруйте вислів німецького композитора Йоганна Крейсlera. Поясніть, як ви його зрозуміли.

К	о	ж	в	и	и	п	ю,	з	и	м	м	и,	м	о	о	д	и	к
о	м	н	ь	с	т	р	о	в	н	и	а	н	о	г	х	и	з	а
л	е	а	с	л	и	о	в	и	й	с	в	а	п	у	и	т	у	
и	н	щ	о	о	в	м	о	ч	а	л	о	д	о	п	р	ь	м	

3. Назвіть музичний твір і прізвище його автора або виконавця за асоціативним ланцюжком.

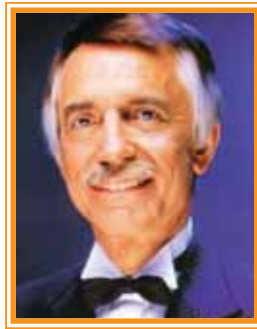
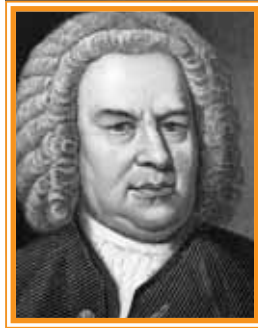
Фольк-опера, Микола Гоголь, легенди, обряди, Купало...

Фантазія, етюди, картинки, каприси, аранжування...

Гранд-оркестр, розважальна та академічна музика, жарт, Йоганн Себастьян Бах...

Аранжування, романтичні настрої, Людвіг Рельштаб, вечірня пісня...

4. Розкажіть про творчість одного з митців, зображених на портретах.

5. За поданими текстовими фрагментами пригадайте пісні. Спробуйте зробити їх аранжування. Виконайте.

*У саду калина, на ставку верба,
Пісня журавлина — радість і журба...*

*Пити довго я не стану,
Тільки раз на тебе гляну...*

*Тополя, тополя,
Глибоке коріння...*

МУЗИЧНИЙ ПРОЕКТ

Робота над проектом передбачає вибір теми, підбір матеріалу, аналіз інформації, висновків, презентації, оцінку результатів. Ви вільні у виборі змісту, форми презентації (виступ групи з демонстративним матеріалом, міні-концерт із розповіддю, музична вітальня, музичний марафон, флеш-моб тощо), створенні творчого продукту (комп'ютерна презентація, афіша концерту, музична вітальня, буклет тощо) і видів художньої діяльності. Головне, щоб музичний проект допоміг вам дізнатися більше про музику та музикантів, про їхнє життя і творчість.

СУЧАСНЕ ЖИТТЯ МУЗИКИ ЛЮДВИГА ВАН БЕТХОВЕНА

Ключове запитання:

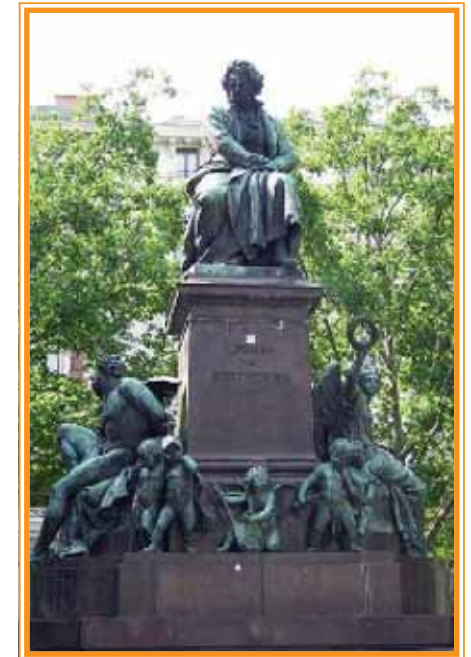
Чи можна вважати музику Людвіга ван Бетховена сучасною?

Твори для прослуховування:

- Третя симфонія
- Соната № 14 для фортепіано (Місячна соната)
- «До Елізи»
- П'ята симфонія

Чернетка нот Л. ван Бетховена

Пам'ятник Л. ван Бетховену у Відні (Австрія)

СУЧАСНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Ключове запитання:

Чи є майбутнє в народній пісні?

Твори для прослуховування:

- Українські народні пісні у виконанні **тріо Маренич**: «Посилала мене мати», «Ой, у гаю при Дунаю», «Несе Галя воду», «Ой, під вишнею...»; **Ніни Матвієнко**: «Ой, роду наш красний», «Висока верба», «Ішло дівча лучками», «Прилетіла перепілонька»; **Марії Бурмаки**: «Вербовая дощичка», «Козак від'їжджає», «В саду гуляла», «Марічка», «Тиша навкруги»
- Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» у виконанні ВІА «**Тріо Маренич**», **Наталії Бучинської**, рок-фольк-гурту «**Русичі**», **Марії Бурмаки**.
- Українська народна пісня «Ой, у вишневому садку» у виконанні **Ніни Матвієнко**, гурту «**Експрес**».

О. Кулаков. Весілля

ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ: КРАСА ТА ГАРМОНІЯ

Ключове запитання:

Чи може танець змінити життя сучасної людини?

Твори для прослуховування:

- Руслана Лижичко «*Дикі танці*»
- Астор П'яццолла «*Лібертанго*»
- Хосеіто Фернандес «*Гуантанамера*»
- Зекінья де Абреу «*Тіко-Тіко*»
- Арі Барросо «*Самба*»
- Енріке Хоррін «*Ча-ча-ча*»
- Енріке Сантеухіні, «*Ріо-Ріта*» (пасодобль) у виконанні Марека Вебера

КЛАСИЧНА МУЗИКА В СУЧАСНОМУ АРАНЖУВАННІ

Ключове запитання:

Що отримує і що втрачає сучасна людина, слухаючи аранжування творів класичної музики?

Твори для прослуховування:

- Нікколо Паганіні, Каприс № 24 ля мінор (для соло скрипки), в аранжуванні Ференца Ліста для соло фортепіано, в аранжуванні Мирослава Скорика, рок-аранжування Віктора Зінчука
- Сергій Рахманінов, Рапсодія на тему Паганіні з Концерту для фортепіано з оркестром № 1
- Йоганн Себастьян Бах «Жарт» у класичному виконанні, у виконанні «Хору Турецького», Асії Ахат, Ванесси Мей, оркестру під керівництвом Поля Морія
- Томазо Альбініні, «Адажіо» у класичному виконанні, у виконанні оркестру Поля Морія, Фаусто Папетті, Сари Брайтман, Лари Фабіан

Поради щодо презентації проекту

Зміст матеріалу має:

- відображати глибокий пошук під час дослідження теми;
- демонструвати розуміння теми;
- включати всі компоненти проекту;
- виявляти зацікавленість в аудиторії;
- фактично підтверджуватись інформацією з надійних джерел.

Співпраця в групі передбачає:

- ефективну співпрацю команди, у якій розподілено обов'язки;
- внесок кожного члена групи в результат роботи.

Презентація повинна містити:

- слайди, зміст яких відповідає плану проекту;
- стилий і влучний текст без граматичних і орфографічних помилок;
- фото- і відеоматеріали;
- логічні й зрозумілі елементи дизайну слайдів, що гармонують зі змістом.

Під час виступу групи виявіть:

- креативність, чіткість, досконалість володіння матеріалом, що досліджувався; естетичність викладу та презентації.

МУЗИЧНИЙ ПРОЕКТ

Робота над проектом передбачає вибір теми, підбір матеріалу, аналіз інформації, висновків, презентації, оцінка результатів. Ви вільні у виборі змісту, форми презентації (виступ групи з показом наробок, міні-концерт з розповіддю, музична вітальня, музичний марафон, флеш-моб тощо), створенні творчого продукту (комп'ютерна презентація, афіша концерту, мюзиклу, музичного турніру, марафону, буклет тощо) і видів художньої діяльності. Головне, щоб музичний проект допоміг вам дізнатися більше про музику і музикантів, про їх життя і творчість.

«Зірки джазу»

Ключове питання:	Джаз — музика легка чи серйозна?
Твори для ознайомлення:	Луї Армстронг , «Lets my people go» («Дозволяє народ мій»), «Hello, Dolly!» («Привіт, Доллі!»), «West End Blues» («Блюз Західної околиці») Глен Міллер , «Серенада сонячної долини», «Місячна серенада» Дюк Еллінгтон, «Take The A Train», «Караван» (Елла Фіцджеральд), «Діга-діга-ду» Рей Чарльз , «Hit the Road Jack» («Прощавай, Джек»), «Твіст», «What a wonderful World» («Який прекрасний цей світ»), «Lets my people go» («Дозволяє народ мій»)

«Джазові фестивалі в Україні»

Ключове питання:	Чи популярний джаз на Україні?
Українські музичні фестивалі:	Таврійські ігри, Jazz Koktebel, Майстер-Джем Фест, Червона рута, Міжнародний джазовий фестиваль «Art jazz cooperation»

«Зірки рок-н-ролу»

Ключове питання:	Чи може музика змінити життя людини?
Твори для ознайомлення:	пісні у виконанні Елвіса Преслі: «That's All Right Mama», «A Little Less Less Conversation» пісні у виконанні гурту «Бітлз»: «Michelle», «Yesterday», «Help!», «Nowhere Man», «A Day in the Life», «Yellow Submarine», «Strawberry Fields», «The Fool on the Hill»

Зміст

Розділ 1

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В НАШОМУ ЖИТТІ

Тема 1–2. Музика крізь віки	6
Тема 3–4. Народна пісня в сучасному житті	14
Тема 5–6. Сучасне життя танцю	21
Тема 7. карнавал — свято музики і танцю	29
Тема 8–9. Фольклор і музичний театр	33
Тема 10–11. Аранжування в музиці	40
Тема 12–13. Сучасне аранжування класичних творів	47
Тема 14–15. Перевірте свої досягнення	55

Розділ 2

НОВАТОРСТВО В МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Тема 16–17. Джаз	62
Тема 18–19. Рок-музика	71
Тема 20–21. Поп-музика. Французький шансон	80
Тема 22–23. Рок-опера	89
Тема 24–25. Мюзикл	96
Тема 26–27. Музика в мультиплікації	103
Тема 26–27. Електронна музика	112
Тема 30–31. Святкова й розважальна музика	119
Тема 32–33. Перевірте свої досягнення	128